

O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY PEDAGOGIKANING PAYDO BO'LISHI: MADANIY-TARIXIY, IJTIMOIIY-HUQUQIY SHART-SHAROITLARI

Urunbayeva Dildora

Karimova Dilnoza

*UMFT universiteti, Psixologiya
yo'nalishi, 3-kurs talabalari*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning shakllanishi va rivojlanishiga ta'sir etgan madaniy-tarixiy hamda ijtimoiy-huquqiy omillar keng yoritilgan. Xalq pedagogikasi, milliy qadriyatlar, mustaqillik davrida amalga oshirilgan islohotlar va huquqiy-me'yoriy hujjatlarning ijtimoiy pedagogika rivojida o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, ijtimoiy pedagogikaning jamiyat hayotidagi ahamiyati va uning zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimidagi roli ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy pedagogika, O'zbekiston, madaniy-tarixiy omillar, ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlar, tarbiya, ta'lim tizimi

Kirish

Jamiyat taraqqiyoti bilan birga ta'lim va tarbiya tizimi ham doimiy ravishda rivojlanib boradi. Ijtimoiy pedagogika aynan jamiyat ehtiyojlari asosida shakllangan pedagogika yo'nalishlaridan biri bo'lib, shaxsning ijtimoiylashuvi, muammolarini hal etish va uni jamiyatga moslashtirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning paydo bo'lishi va rivojlanishi bevosita xalqning boy madaniy-tarixiy merosi, milliy qadriyatlari hamda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan ijtimoiy-huquqiy islohotlar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu maqolada ana shu shart-sharoitlar batafsil yoritiladi.

Ijtimoiy pedagogika tushunchasi va uning mohiyati

Ijtimoiy pedagogika — bu shaxsni jamiyatga moslashtirish, uning ijtimoiy muammolarini aniqlash va hal etishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat sohasi hisoblanadi. U ta'lim, tarbiya va ijtimoiy himoya tizimlari bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi.

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy mohiyati shaxsni ijtimoiy muhitda to'laqonli faoliyat yuritishga tayyorlashdan iborat. Bu jarayonda shaxsning huquqlari, ehtiyojlari va manfaatlari inobatga olinadi. O'zbekistonda ushbu sohaning rivojlanishi jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar bilan bevosita bog'liqdir.

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning madaniy-tarixiy asoslari

O'zbek xalqining tarbiyaviy qarashlari asrlar davomida shakllangan boy madaniy-tarixiy merosga ega. Xalq pedagogikasi, urf-odatlar, an'analar va qadriyatlar ijtimoiy pedagogikaning shakllanishida muhim manba bo'lib xizmat qilgan.

Mahalla institutining mavjudligi, oila va jamiyat o'rtasidagi yaqin hamkorlik, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik kabi qadriyatlar ijtimoiy pedagogikaning madaniy asoslarini tashkil etadi. Bu qadriyatlar orqali shaxsning ijtimoiy mas'uliyati va jamiyatga moslashuvi ta'minlangan.

Shuningdek, Sharq mutafakkirlari — Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy kabi allomalarning axloqiy-pedagogik qarashlari ham ijtimoiy pedagogika g'oyalarining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Ijtimoiy pedagogikaning tarixiy shakllanish jarayoni

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika alohida fan sifatida mustaqillik yillaridan keyin shakllana boshladi. Biroq uning ildizlari ancha qadimiy davrlarga borib taqaladi.

Sovet davrida tarbiya masalalari asosan davlat mafkurasi asosida olib borilgan bo'lsa-da, ijtimoiy muammolar bilan ishlash masalalari yetarli darajada rivojlanmagan edi. Mustaqillikdan so'ng jamiyatda ijtimoiy tengsizlik, yetim bolalar, nogironligi bo'lgan shaxslar va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar bilan ishlash ehtiyoji kuchaydi. Bu esa ijtimoiy pedagogikaning paydo bo'lishiga asos bo'ldi.

Ijtimoiy pedagogikaning ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlari

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishiga muhim ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlar yaratildi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Bola huquqlari kafolatlari to'g'risida"gi Qonun va boshqa me'yoriy hujjatlar ijtimoiy pedagogik faoliyatning huquqiy asosini tashkil etadi.

Mazkur hujjatlar orqali bolalar va yoshlarning huquqlari, ijtimoiy himoyasi va ta'lim olish imkoniyatlari kafolatlandi. Shuningdek, ijtimoiy pedagog kadrlarni tayyorlash tizimi yo'lga qo'yildi va ta'lim muassasalarida ijtimoiy pedagog lavozimi joriy etildi.

Ijtimoiy pedagogikaning jamiyat hayotidagi ahamiyati

Ijtimoiy pedagogika jamiyatda ijtimoiy muammolarni oldini olish va hal etishda muhim rol o'ynaydi. U bolalar, o'smirlar va yoshlarning ijtimoiylashuvi, moslashuvi va ijtimoiy himoyasini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekistonda ijtimoiy pedagoglar ta'lim muassasalari, mahalla, oila va turli ijtimoiy tashkilotlar bilan hamkorlikda faoliyat yuritadi. Bu esa jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning paydo bo'lishi va rivojlanishi madaniy-tarixiy va ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlar bilan chambarchas bog'liqdir. Xalq pedagogikasi, milliy qadriyatlar va mustaqillik yillarida amalga oshirilgan huquqiy islohotlar ushbu sohaning shakllanishiga mustahkam zamin yaratdi.

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogika jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida shaxsni har tomonlama rivojlantirish, ijtimoiy muammolarni bartaraf etish va ijtimoiy adolatni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hisini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashtirish jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265